

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

ՎԱՅՐԱՄ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

«Կորպորատիվ կառավարում» կատեգորիայի էության բացահայտումը կորպորատիվ իրավունքի կարևորագույն հիմնախնդիրներից մեկն է: Մասնագիտական գրականության մեջ կորպորատիվ կառավարման համընդհանուր սահմանում գոյություն չունի, օրինակ՝ Վ. Վ. Դոլինսկայան կորպորատիվ կառավարում ասելով հասկանում է իրավանորմերով կարգավորվող կազմակերպական և գույքային հարաբերությունների համակարգ, որի օգնությամբ կորպորացիան իրականացնում, ներկայացնում և պաշտպանում է ներդրողների շահերը¹: Ն. Ն. Պախոմովան կորպորատիվ կառավարումը դիտարկում է գործառական տեսանկյունից՝ որպես կորպորատիվ սեփականության հարաբերությունների իրականացման ձև²: Ս. Դ. Մոգիլևսկին տնտեսական ընկերության կողմից իրականացվող կորպորատիվ կառավարումը բնորոշում է որպես սոցիալական կառավարման տարատեսակ, որը համարվում է տնտեսական ընկերության գործունեության մեջ կորպորատիվ շահերով կամ աշխատանքային պայմանագրերով ներառված անձանց վարքագծի վրա անընդհատ և նպատակաուղղված ազդեցություն³: Համաշխարհային բանկի բնորոշման համաձայն՝ կորպորատիվ կառավարումը օրենքների, իրավական այլ ակտերի և մասնավոր հատվածի կամավոր գործունեության այնպիսի միասնություն է, որը ձեռնարկություններին հնարավորություն է ընձեռում ներգրավելու ֆինանսական և մարդկային կապիտալ, արդյունավետ գործելու և այդպիսով հարատևելու՝ իրենց բաժնետերերի համար ստեղծելով երկարաժամկետ տնտեսական արժեք, որը պետք է զուգորդվի շահագրգռված բոլոր կողմերի և ընդհանրապես հասարակության շահերի նկատմամբ հարգանքով⁴:

Փաստորեն, համաշխարհային բանկի՝ կորպորատիվ կառավարմանը տրված բնորոշումը շատ ավելի տարածական է և ընդգծում է համաշխարհային տնտեսության զարգացման գործում դրա կարևորությունը:

Նշված տարողունակ սահմանումների կողքին ամենապարզ և դիպուկ սահմանումներից մեկը տրված է Միացյալ Թագավորության Քեդբլդրիի

¹ Տե՛ս **Долинская В. В.** Акционерное право: основные положения и тенденции. М., 2006, էջ 420-421:

² Տե՛ս **Пахимова Н. Н.** Основы теории корпоративных отношений. Правовой аспект. Екатеринбург, 2004, էջ 420-421:

³ Տե՛ս **Могилевский С. Д.** Органы управления хозяйственными обществами (Правовой аспект). Дис. ... д-ра юрид. наук. М., 2001, էջ 166:

⁴ Տե՛ս **Maassen G. F.** An International Comparison of Corporate Governance Models, Elst, the Netherlands, 2000, էջ 1:

կանոնագրքում. համաձայն որի՝ «Կորպորատիվ կառավարումը մի համակարգ է, որով ընկերությունները ղեկավարվում և վերահսկվում են»⁵:

Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) համընդհանուր ճանաչում գտած ստանդարտներում կորպորատիվ կառավարումը տնտեսական արդյունավետության և աճի բարելավման, ինչպես նաև ներդրողների վստահության ամրապնդման կարևոր տարր է համարվում: Այն դիտվում է որպես ընկերության ղեկավարության, խորհրդի, բաժնետերերի և այլ շահառուների միջև առկա հարաբերությունների համալիր: Կորպորատիվ կառավարումը նաև սահմանում է մեխանիզմներ, որոնց միջոցով ձևավորվում են ընկերության նպատակները, որոշվում են դրանց հասնելու, ինչպես նաև գործունեության վերահսկողության միջոցները: Լավ կորպորատիվ կառավարումը պետք է խթանի ղեկավարության և խորհրդի ձգտումը՝ հասնելու ընկերության և բաժնետերերի շահերին համապատասխանող նպատակներին, ինչպես նաև նպաստի արդյունավետ վերահսկողությանը⁶:

Կորպորատիվ պատշաճ կառավարումը ընկերություններին հնարավորություն է տալիս բարձրացնելու իրենց մրցունակությունը, տնտեսական գործունեության արդյունավետությունը և աճը, ներգրավելու տնտեսական աճի համար անհրաժեշտ ֆինանսներ, ինչպես նաև նպաստելու ընկերության շահառուների պաշտպանությանը և նրանց հետ համագործակցությանը:

Կորպորատիվ կառավարումը մեր ուսումնասիրության շրջանակներում ընկալվում է նեղ առումով՝ այդտեղ չի ներառվում կորպորացիայի արտադրական գործընթացի կառավարումը կամ այդ գործընթացի, այսպես կոչված, մեմբերները⁷:

Կորպորատիվ կառավարման հիմնախնդրի ուսումնասիրման գործում էական նշանակություն ունի կառավարմանը մասնակցող սուբյեկտների կազմի տարրոշումը:

Դրանց թվին կարելի է դասել.

- կորպորացիան որպես այդպիսին,
- կորպորացիայի հիմնադիրներին (մասնակիցներին),
- կառավարման մարմինները:

Որոշակի իրավիճակներում նման սուբյեկտների շարքին կարող են դասվել այն անձինք, ովքեր կորպորացիայի վիճակի և դրա զարգացման վրա կարող են ներազդել դրսից՝ չգտնվելով կորպորացիայի կազմում (պետություն, արժեթղթերի պահառու, կորպորացիայի պարտատեր և այլն):

Կորպորատիվ կառավարման սուբյեկտային կազմի նման բազմազա-

⁵ «Կորպորատիվ կառավարման կանոնագրքին հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության 30.12.2010 թվականի թիվ 1769-Ա որոշումը (ՀՀՊՏ 2011/6 (809) 02.02.11):

⁶ Տե՛ս «OECD Principles of Corporate Governance», Paris, 2004, էջ 3-4:

⁷ Այդ մասին առավել մանրամասն տե՛ս **Beasley M. S.** An Empirical Analysis of the Relation Between Corporate Governance and Management Fraud, doctoral dissertation, Michigan State University, 1994, **Boch F. A. J. van den and Maljers F. A.** Strategic Management and Corporate Governance, a Comperativr Approach, Project Description Ph.D. Program, ERASM, Erasmus Rotterdam School of Management, Rotterdam, 1994:

նութունը ենթադրում է տարբեր շահերի առկայություն, որոնց բախումը հաճախ հանգեցնում է կորպորատիվ կոնֆլիկտների:

Է. Բ. Աղայանի բացատրական բառարանում «կոնֆլիկտ» բառը մեկնաբանվում է որպես հակադիր շահերի, ձգտումների, հայացքների բախում՝ ընդհարում, վեճ, տարաձայնություն⁸: «Կոնֆլիկտ» հասկացությանը՝ որպես տնտեսաիրավական սահմանում, իրենց աշխատություններում անդրադարձել են բազմաթիվ հեղինակներ⁹: Ա. Ա. Դանիելյանի առավել ընդգրկուն բնորոշմամբ՝ կորպորատիվ կոնֆլիկտը վեճ է կորպորացիայի անդամների կամ վերջիններիս և կորպորացիայի միջև, որի օբյեկտ են կորպորատիվ իրավահարաբերությունները, ինչպես նաև այլ իրավահարաբերություններ՝ կապված կորպորացիայի գործունեության կամ դրա շահերից բխող պահանջների հետ, այդ թվում՝ վեճը կորպորացիայի և կորպորացիայի անդամների, ինչպես նաև այլ անձանց միջև (կորպորացիայի գործադիր մարմիններ, ռեեստրավար, ներդրողներ), եթե այն շոշափում է կամ կարող է շոշափել կորպորացիայի ներսում ծավալվող հարաբերությունները, որոնք պայմանավորված են վեճի կողմերի՝ կորպորացիան կառավարելու կապակցությամբ առաջացած հակընդդեմ նպատակներով ու շահերով¹⁰:

Կորպորատիվ կոնֆլիկտներին մասնակից սուբյեկտների կազմը շատ ավելի լայն է: Մասնավորապես, Ե. Յու. Պաշկովան արդարացիորեն գտնում է, որ կորպորատիվ կոնֆլիկտների սուբյեկտային կազմը որոշելիս անհրաժեշտ է գնահատել կորպորացիայում անձի մասնակցության փաստը: Դա թույլ կտա սուբյեկտների կազմում ընդգրկել նաև այնպիսի անձանց, ովքեր կորպորացիայում կորցրել են մասնակցության իրավունքը այլ անձանց գործողությունների (անգործության) հետևանքով և բողոքարկում են նման գործողությունները: Դատական կարգով լուծման ենթակա կորպորատիվ վեճերի սուբյեկտների կազմում անհրաժեշտ է ընդգրկել նաև այն անձանց, որոնց վերապահվել են կորպորացիայի կամ նրա անդամների լիազորությունները: Նման սուբյեկտների թվին կարող է դասվել, օրինակ, ընկերության ռեեստրավարը: Այդ սուբյեկտները փաստացի իրականացնում են կորպորացիայի կամ նրա անդամների իրավունքները կամ պարտականությունները, և նրանց բացառումը կորպորատիվ վեճերի սուբյեկտների շարքից կարող է հանգեցնել դատական ենթակայությունից արժեթղթերի շարժի հետ կապված մի շարք կոնֆլիկտների դուրսբերման¹¹:

Կորպորացիայի տնտեսական գործունեության զարգացման հարցում կոնֆլիկտը կարող է կատարել ինչպես կառուցողական, այնպես էլ ապակառուցողական դեր:

Կորպորացիայի մասնակցի պահանջով որոշակի գործողություններ կատարելու պարտականություն ունեցող կորպորացիան նման ձեռնարկ իրականացնում է ոչ միայն դրանց հարկադիր կատարման և վնասների

⁸ Տե՛ս Է. Բ. Աղայան, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Եր., Ա-Չ, 1976, էջ 757:

⁹ Տե՛ս Գабов А. В. Сделки с заинтересованностью. Практика акционерных обществ. М., 2004, էջ 16-20:

¹⁰ Տե՛ս Даниелян А. А., Корпорация и корпоративные конфликты: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2006, էջ 3, 9:

¹¹ Տե՛ս Пашкова Е. Ю. Подведомственность арбитражным судам споров, возникающих из корпоративных правоотношений. М., 2006, էջ 9-10:

փոխհատուցում ստանալու երաշխիքների առկայության, այլև բաժնետիրական ընկերության և նրա մարմինների նկատմամբ համապատասխան վարչական սանկցիաներ կիրառելու սպառնալիքով: Ներկայումս կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մեջ մտնելու կարևոր նախապայման է նման հարաբերությունների վերահսկման համար օրենսդրական խիստ երաշխիքների առկայությունը, ինչպես նաև մասնակիցների իրավունքների ու շահերի պաշտպանության համար հստակ մեխանիզմների նախատեսումը՝ ինչպես դատական, այնպես էլ արտադատական պաշտպանությունը: Երաշխիքների և պաշտպանության նման համակարգի բացակայությունը կամ ոչ արդյունավետ լինելը կնշանակի, որ կորպորատիվ իրավահարաբերություններում որպես ավելի թույլ կողմ հանդես եկող մասնակիցը իր սեփականությունը փոխարինում է կորպորացիայի հանդեպ բավարար չափով չերաշխավորված իրավունքներով: Կորպորացիայի մասնակիցը պետք է ապահովված լինի անհրաժեշտ պաշտպանությամբ, ինչը պայմանավորված է նրա և կորպորացիայի միջև ծավալվող հարաբերությունների յուրահատկությամբ¹²:

Կորպորացիայի անդամի սուբյեկտիվ իրավունքն այդ անձի հնարավոր վարքագծի միջոց է, իրավագոր անձի՝ օբյեկտիվ իրավունքով ճանաչվող իշխանության ուղորտ: Ուստի, կորպորատիվ իրավահարաբերություններում սուբյեկտիվ իրավունքը բնութագրելիս անհրաժեշտ է ընդգծել այն իրավական միջոցների կարևորությունը, որոնք իրավագոր անձին հնարավորություն են տալիս իր իրավունքներն իրականացնելու այլ անձանցից համապատասխան վարքագծի դրսևորում պահանջելու միջոցով: Օրինակ՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցի՝ մասնակիցների ընդհանուր ժողովին մասնակցելու սուբյեկտիվ իրավունքը չի կարող իրագործվել առանց այլ անձանց, մասնավորապես ընկերության կառավարման մարմինների համապատասխան գործողությունների և մասնակցին՝ համապատասխան գործողություններ կատարելուն պարտադրելու հնարավորություն ընձեռնելու:

Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների նախատեսումը կարևոր նախապայման է այնպիսի հանրային շահերի հասնելու համար, ինչպիսիք են տնտեսության մեջ մասնավոր ներդրումների ներգրավումը և քաղաքացիական շրջանառությունում հասարակական հարաբերությունների կայունության ապահովումը:

Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների առանձնահատկությունները պայմանավորում են դրանց ինչպես դատական պաշտպանության, այնպես էլ կորպորացիայի, դրա անդամների կողմից իրենց իրավունքների չարաշահումներից կորպորացիայի և դրա անդամների ինքնապաշտպանության տարբեր ձևերի կիրառման անհրաժեշտություն: Այդ կապակցությամբ Վ. Վ. Դոլինսկայան ընդգծում է, որ կորպորատիվ իրավունքների պաշտպանության ժամանակ տեղի է ունենում իրավունքների պաշտպանության և պահպանության ճյուղային միջոցների ու մեթոդների համատեղում:

¹² Стен Гололобов Д. В. Акционерное общество против акционера: противодействие корпоративному шантажу. М., 2004, էջ 33-35:

Քաղաքացիական օրենսգրքի 16 հոդվածը քաղաքացիական իրավա-
հարաբերությունների մասնակիցներին օրենքով չարգելված բոլոր եղա-
նակներով իրենց քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանու-
թյան իրավունք է տալիս, որի իրականացման եղանակները պետք է հա-
մաչափ լինեն խախտմանը և դուրս չգան խափանման համար անհրա-
ժեշտ գործողությունների սահմաններից: Իրավունքների պաշտպանու-
թյան նման միջոցների նախատեսման համար հիմք է ՉՉ Սահմանադրու-
թյան 18 հոդվածը, որում ամրագրված է. «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրա-
վունքները և ազատություններն օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով
պաշտպանելու իրավունք»:

Իրավունքների ինքնապաշտպանությունը կորպորատիվ կոնֆլիկտ-
ների կանխման, ինչո՞ւ չէ՝ նաև լուծման արդյունավետ միջոցներից է: Այն
ենթադրում է անձի կողմից օրենքով թույլատրված, ճանաչված կամ չար-
գելված գործողությունների իրականացում, որոնք ուղղված են իրավա-
խախտումների կանխարգելմանը, ինչպես նաև խախտված սուբյեկտիվ ի-
րավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությա-
նը՝ առանց պետական իրավասու մարմինների դիմելու: Ինքնապաշտպա-
նության եղանակները կոնկրետ գործողություններ են, գործողությունների
համակարգ, որոնք իրականացվում են անձի կողմից իրավախախտումը
կանխելու կամ մինչ իրավախախտումը եղած դրությունը վերականգնելու
համար: Ինքնապաշտպանությունից օգտվելը չի բացառում հետագայում
իրավասու մարմիններին դիմելու միջոցով իրավունքների պաշտպանու-
թյուն իրականացնելու հնարավորությունը:

Կորպորատիվ իրավահարաբերություններում կարելի է առանձնաց-
նել քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությանը բնորոշ ինքնա-
պաշտպանության հետևյալ հատկանիշները.

➤ Ինքնապաշտպանության միջոցով իրավունքների պաշտպանու-
թյան կարելի է դիմել իրավունքների խախտման կամ դրանց խախտման ի-
րական սպառնալիքի առկայության դեպքում: Կորպորատիվ իրավահարա-
բերություններում, որպես կանոն, ինքնապաշտպանության իրավունքը ծա-
գում է այսպես կոչված «շարունակվող» բնույթի իրավախախտումների
դեպքում: Օրինակ՝ բաժնետիրական ընկերությունից մեծ քանակությամբ
փաստաթղթերի վերաբերյալ մեկանգամյա հարցման դեպքում ինքնա-
պաշտպանության միջոցների կիրառումը և տեղեկատվության տրամադ-
րումը համարժեք չեն դիտվի, չնայած որ նման հարցումը կարող է կատար-
վել բաժնետիրական ընկերության կորպորատիվ և ֆինանսատնտեսական
գործունեության վրա բացասական ազդեցություն թողնելու նպատակով:
Միևնույն ժամանակ, եթե նույնաբովանդակ տեղեկատվությունը պահանջ-
վի կրկին, ապա նման իրավիճակում ընկերությունը կարող է դիմել ինքնա-
պաշտպանության և նույն գործողությունը կրկին չկատարել: Հարկ ենք հա-
մարում նշել, որ կորպորատիվ շանտաժը մասնակիցներն իրականացնում
են օրենքով վերապահված իրավունքների իրականացման սահմաններում:

➤ Քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանությունը իրակա-
նացվում է միակողմանիորեն, իսկ կորպորատիվ իրավահարաբերություննե-
րի ոլորտում այս հատկանիշը ոչ միշտ է դրսևորվում, քանի որ հակազդեցու-

թյունը կորպորատիվ շանտաժին կարող է իրականացվել ոչ միայն ընկերության, այլև ընկերության մասնակիցների կամ նրանց խմբի կողմից:

➤ Քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանությունը իրականացվում է միայն գործողությունների միջոցով: Տվյալ պնդումը կորպորատիվ իրավահարաբերությունների վրա տարածելն այդքան էլ ճիշտ չէ, քանի որ այս դեպքում այն կարող է իրականացվել նաև անգործություն դրսևորելու միջոցով, օրինակ՝ պահանջվող փաստաթղթերը ներկայացնելուց խուսափելով:

➤ Քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանությանը բնորոշ է այն, որ կոնկրետ միջոցի կիրառման հնարավորությունը պետք է նախատեսված լինի օրենքով կամ պայմանագրով: Կորպորատիվ իրավահարաբերություններում դա դրսևորվում է մասնակիորեն: Օրինակ՝ գրին մեյլերի (green mail - կորպորատիվ շանտաժ) գործողությունները համապատասխանում են օրենքի պահանջներին: Եթե կորպորատիվ շանտաժիստը ձեռնարկում է որևէ անօրինական գործողություն, ապա կորպորացիան օրենքով սահմանված կարգով կարող է մերժել նրա պահանջները կամ էլ համապատասխան հայցով դիմել դատարան: Բայց, քանի որ գրին մեյլինգը հենց գործողություն է, որը՝ որպես կորպորացիայի մասնակից, այս կամ այն կերպ կապված է կորպորատիվ շանտաժիստի իրավունքների չարաչափման հետ, ապա դրանց հակազդեցությունը երբեմն որոշակի պայմաններում ևս դուրս է գալիս օրենքի ձևական պահանջների սահմաններից: Սակայն, որպես կանոն, հակազդեցությանն ուղղված գործողությունները օրենքի շրջանակներից դուրս են գալիս այնքանով, որքանով կորպորացիայի բարեխիղճ անդամի գործողությունները վերածվում են կորպորատիվ շանտաժի:

➤ Քաղաքացիական իրավունքների ինքնապաշտպանության ժամանակ գործողություններն ուղղված են իրավունքների անձեռնմխելիությանը, իրավախախտումների բացահայտմանը, ինչպես նաև դրանց հետեւանքների վերացմանը: Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ոլորտում կորպորացիայի կամ իրենց իրավունքները պաշտպանող մասնակիցների գործողությունները ավելի հաճախ ուղղված են իրավունքների անձեռնմխելիության ապահովմանը, իրավախախտումների բացահայտմանը, քան դրանց հետևանքների վերացմանը: Հետևանքների վերացմանն ուղղված կորպորացիայի գործողությունները որպես կանոն կրում են համալիր բնույթ և ուղղված են կորպորացիայի ֆինանսատնտեսական և կորպորատիվ գործունեությունը կայուն մակարդակի վրա պահելուն ու կապված չեն կորպորատիվ շանտաժիստի գործողություններին հակազդելու հետ:

➤ Ինքնապաշտպանության համար բնութագրական է նաև այն, որ իրավունքների ինքնապաշտպանությանն ուղղված գործողությունները կարող են բողոքարկվել դատարան կամ այլ իրավասու մարմիններ: Նշված հատկանիշը միանշանակ կարող է ի հայտ գալ նաև կորպորատիվ իրավահարաբերություններում¹³:

¹³ Մենք համամիտ ենք գրականության մեջ արտահայտված այն կարծիքին, ըստ որի՝ կորպորատիվ իրավահարաբերություններում ինքնապաշտպանությունը ձեռք է

Կորպորատիվ հսկողությունը՝ որպես կորպորատիվ կառավարման բաղկացուցիչ մաս և կորպորացիայի գործունեության վրա ազդելու միջոց, հիմնված է կորպորացիայի գործունեությունը ղեկավարելու հնարավորությամբ պայմանավորված կորպորացիայի անդամի իրավունքների ամբողջության վրա:

Կորպորատիվ հսկողությունը իրականացնելու հնարավորություն ունեցող անձը կարող է ինքնակամ գործարքի միջոցով կամ այլ եղանակով հսկողության իրավունքը փոխանցել այլ անձի: Դրա հետևանքով ընկերության բաժնետոմսերի հսկիչ փաթեթը ձեռք բերած նոր բաժնետերը բազմաթիվ հայցեր ներկայացնելու միջոցով ծանրաբեռնում է ընկերության գործունեությունը: Այս խնդիրը ներկայումս խիստ արդիական է, քանի որ մշտապես առաջանում են բազում կոնֆլիկտներ, որոնցում կողմերը փորձում են կորպորացիայի նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու իրավունք ստանալ: Կորպորատիվ կոնֆլիկտները կամ այսպես կոչված «կորպորատիվ պատերազմները» հանգեցնում են խոշորագույն կորպորացիաների գործունեության դադարեցման կամ էլ խոշոր վնասներ են հասցնում դրանց սեփականատերերին: Այս կապակցությամբ գրականության մեջ արտահայտվել է այն տեսակետը, որ անհրաժեշտ է բաժնետոմսերը նոր ձեռք բերած բաժնետիրոջը զրկել բաժնետիրական ընկերության կառավարման մարմինների այն որոշումները կամ գործողությունները բողոքարկելու իրավունքից, որոնք ընդունվել են կամ իրականացվել նախքան բաժնետոմսեր ձեռք բերելը¹⁴: Կարծում ենք, որ նման մոտեցումը արդարացված չէ և կարող է հանգեցնել բաժնետիրոջ իրավունքների անհարկի սահմանափակման: Գործող օրենսդրությունը արդեն իսկ հնարավորություն է տալիս իրավունքի չարաշահման դեպքում անձին զրկելու իրավունքի պաշտպանության հնարավորությունից:

Կորպորատիվ կոնֆլիկտի կողմը կարող է կորպորատիվ կոնֆլիկտը լուծելու համար ընտրել վերը թվարկված և քաղաքացիական օրենսգրքի 14 հոդվածով նախատեսված միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը միաժամանակ: Սակայն կորպորատիվ իրավունքների և շահերի պաշտպանության համար առավել արդյունավետ կլինի այն միջոցը, որը ընդունելի կլինի նաև մյուս կողմի համար: Նման իրավիճակում կարելի է համաձայնել Ա. Ն. Կուզբազարովի այն կարծիքին, ըստ որի՝ դատարանի կողմից կորպորատիվ կոնֆլիկտի լուծման օրենսդրությամբ նախատեսված հայեցակարգը փոքր-ինչ ուստոպիստական է: Տարիներով ընթացող գործերի քննությունը ստեղծում է մի իրավիճակ, երբ կորպորատիվ կոնֆլիկտը՝ մեծ թե փոքր, մնում է չկարգավորված, իսկ ուշացած լուծում ստանալու դեպքում կորցնում է իր արդիականությունը: Այս տեսանկյունից, կարծում ենք, որ ներկայումս արդիական է կորպորատիվ կոնֆլիկտների լուծման այլընտ-

բերում իրականացման հատուկ ձևեր: Վեճերի լուծման այլընտրանքային միջոցների կիրառումը հիմք է տալիս պնդելու, որ կորպորատիվ իրավահարաբերություններում ինքնապաշտպանությունը իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության ձև է և ոչ թե միջոց (տես **Залаялова Т. О.** Права и обязанности акционера по законодательству Российской Федерации. Иркутск, 2007, էջ 26):

¹⁴ Տես **Гуреев В. А.** Проблемы защиты прав и интересов акционеров в РФ. М., 2007, էջ 11:

րանքային եղանակների ներդրումը, որոնց կիրառությունը թույլ կտա իրականում ապահովել կորպորատիվ իրավունքների և շահերի օպերատիվ պաշտպանությունը:

Կորպորացիայի կառավարման գործում էական դերակատարություն ունեն կորպորատիվ կառավարման սկզբունքները: Կորպորատիվ կառավարման սկզբունքներ ասելով հասկանում ենք այն ելակետային դրույթները, որոնք բնութագրում են կորպորացիայի կառավարման գործընթացը: Սկզբունքներն են, որ, արտահայտվելով կառավարվող համակարգի բոլոր մակարդակներում, կանխորոշում են դրա կազմակերպական հիմքերը, կառավարող համապատասխան սուբյեկտների գործունեության, ինչպես նաև կառավարման օբյեկտի հետ փոխհարաբերությունների բնույթը¹⁵:

Ինչպես այլ երկրներում, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետությունում կորպորատիվ կառավարման սկզբունքները օրենսդրությամբ ուղղակիորեն նախատեսված չեն. դրանք արտահայտվում են խորհրդատվական բնույթի փաստաթղթերում: Օրինակ՝ Հայաստանի Հանրապետությունում այդպիսին է ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված «Կորպորատիվ կառավարման կանոնագիրքը»: Իսկ մասնագիտական գրականության մեջ այդ սկզբունքները ենթարկվում են տարատեսակ դասակարգումների¹⁶: Սակայն մեզ համար ընդունելի են և ազգային մակարդակում կորպորատիվ կառավարման սկզբունքների մշակման համար հիմք են ՏՀԶԿ-ի կողմից մշակված Կորպորատիվ կառավարման սկզբունքները, որոնք հրատարակվել են դեռևս 1999 թվականին և համարվում են կորպորատիվ կառավարման միջազգային ուղենիշ¹⁷: Հաշվի առնելով 1999 թվականից հետո տեղի ունեցած զարգացումները՝ ՏՀԶԿ անդամ երկրների կառավարությունները 2004 թվականի ապրիլին հաստատեցին հետևյալ վեց նոր սկզբունքները.

- արդյունավետ կորպորատիվ կառավարման հիմքերի ապահովումը,
- բաժնետերերի իրավունքները և սեփականատերերի հիմնական գործառնությունները,
- բաժնետերերի նկատմամբ հավասար վերաբերմունքը,
- կորպորատիվ կառավարման մեջ շահագրգիռ անձանց դերը,

¹⁵ Տե՛ս **Козлов Ю. М., Фролов Е.С.** Научная организация управления и право. М., 1986, էջ 82:

¹⁶ Այդ մասին առավել մանրամասն տե՛ս **Maassen G. F.** An International Comparison of Corporate Governance Models, Elst, the Netherlands, 2000, էջ 79, **Могилевский С. Д.** Правовые основы деятельности акционерных обществ, М., 2004, էջ 167-180:

¹⁷ Բացի ՏՀԶԿ սկզբունքներից, ներքոհիշյալ փաստաթղթերը ևս կարող են դիտվել որպես կորպորատիվ կառավարման պրակտիկայի բարելավման աղբյուր. «Եվրոպական միության հանձնաժողովի առաջարկը ցուցակված ընկերությունների խորհուրդների ոչ գործադիր կամ վերահսկիչ անդամների և խորհրդի հանձնաժողովների վերաբերյալ»՝ ընդունված 2005 թվականի փետրվարին, Բանկային վերահսկման Բազելի կոմիտեի «Բանկային կազմակերպությունների կորպորատիվ կառավարման կատարելագործման ուղեցույցը» (2006), «ՏՀԶԿ ուղեցույցը զարգացող շուկաներում ցուցակված ընկերությունների կորպորատիվ կառավարման մասին» (2006), «ՏՀԶԿ ուղեցույցը պետական ընկերություններում կորպորատիվ կառավարման մասին» (2005), «ՎՋԵԲ-ՏՀԶԿ Եվրասիայի բանկերի կորպորատիվ կառավարումը. Առաջարկների ժողովածու» (2008) (տե՛ս <http://www.ebrd.com/pages/sector/legal/corporate/standards.shtml>), «Եվրոպական միության դիրեկտիվների ժողովածուն» (Acquis Communautaire) (տե՛ս http://ec.europa.eu/internal_market/company/index_en.htm):

➤ տեղեկատվության բացահայտումը և թափանցիկությունը,

➤ խորհրդի իրավասությունները¹⁸:

Փաստաթղթում առկա են նաև յուրաքանչյուր սկզբունքին վերաբերող բացատրական ամփոփումներ՝ միջոցառումների շրջանակի նշումով, որոնք նոր սկզբունքների կիրառման համար համարվել են օգտակար:

ՏՀԶԿ սկզբունքները կառուցված են չորս հիմնական արժեքների վրա.

➤ **Արդարություն.** կորպորատիվ կառավարման համակարգը պետք է պաշտպանի բաժնետերերի իրավունքները և ապահովի հավասար վերաբերմունք բոլոր բաժնետերերի, այդ թվում՝ փոքրամասնություն կազմող և օտարերկրացի բաժնետերերի նկատմամբ: Բոլոր բաժնետերերը պետք է հնարավորություն ունենան արդյունավետորեն վերականգնելու իրենց խախտված իրավունքները:

➤ **Պատասխանատվություն.** կորպորատիվ կառավարման համակարգը պետք է ճանաչի շահառու անձանց՝ օրենքով սահմանված իրավունքները և խրախուսի ընկերությունների և շահառուների ակտիվ համագործակցությունը՝ ուղղված հասարակության բարեկեցության աճին, աշխատատեղերի ստեղծմանը և ֆինանսապես առողջ ընկերությունների կայունությանը:

➤ **Թափանցիկություն.** կորպորատիվ կառավարման համակարգը պետք է ապահովի բոլոր էական փաստերի ժամանակին և ճշգրիտ բացահայտումը, ներառյալ ընկերության, ընկերության ֆինանսական վիճակի, գործունեության արդյունքների, սեփականության կառուցվածքի և կառավարման վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

➤ **Հաշվետվողականություն.** կորպորատիվ կառավարման համակարգը պետք է լինի ռազմավարական ուղեցույց՝ խորհրդի կողմից ընկերության կառավարման, գործադիր մարմնի գործունեության արդյունավետ վերահսկման, ինչպես նաև ընկերության և նրա բաժնետերերի առջև խորհրդի հաշվետվողականության ապահովման առումով:

Հաշվի առնելով, որ կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձինք իրավաբանական անձի կազմակերպարավական ձևերից են, կարող ենք եզրակացնել՝ «կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձի մարմին» հասկացությունն անխզելիորեն կապված է «իրավաբանական անձի մարմին»¹⁹ հասկացության հետ: Ինչպես արդեն նշեցինք, իրավաբանական անձն իրավունքի արհեստածին սուբյեկտ է՝ ստեղծված որոշակի նպատակների հասնելու համար²⁰, և իր վերացական լինելու փաստի ուժով այն չի կարող իրագործել ո՛չ իր իրավունակությունը, ո՛չ էլ գործունակությունը²¹: Նշված նպատակներին հասնելն անհնարին կլինի, եթե չձևավորվեն ընկերության կառավարման այնպիսի մարմիններ, որոնք կկարողանան առավելագույնս ապահովել իրավաբանական անձի արդյունավետ գործունեությունը: Նման պայմաններում կարելի է պնդել, որ կորպորա-

¹⁸ Տե՛ս "OECD Principles of Corporate Governance", Paris, 2004, էջ 7:

¹⁹ Հարկ ենք համարում նշել, որ անգլիական իրավունքում «իրավաբանական անձի մարմին» հասկացությունը կիրառելի չէ: Այդ մասին առավել մանրամասն տե՛ս *Дубовицкая Е. А.* Европейское корпоративное право. М., 2004, էջ 94:

²⁰ Տե՛ս *Шершеневич Г. Ф.* Учебник русского гражданского права. М., 1907, էջ 89-91:

²¹ Տե՛ս *Могилевский С. Д.*, նշվ. աշխ., էջ 145:

տիվ կառավարման կարևորագույն սկզբունքներից է կորպորացիայի կառավարումը նրա մարմինների և ոչ թե մասնակիցների միջոցով իրականացնելը: Հիմքում ունենալով այս տրամաբանությունը՝ ՀՀ քաղ. օր.-ի 57 հոդվածի 1-ին կետում սահմանվում է, որ իրավաբանական անձը քաղաքացիական իրավունքներ է ձեռք բերում և քաղաքացիական պարտականություններ է ստանձնում իր մարմինների միջոցով, որոնք գործում են օրենքին, այլ իրավական ակտերին և նրա կանոնադրությանը համապատասխան:

Մասնագիտական գրականության մեջ «իրավաբանական անձի մարմին» հասկացությունը միշտ դիտարկվում է իրավաբանական անձի և նրա իրավունակության պրիզմայով²²: Իրավաբանական անձի մարմիններն են, որ ձևավորում և արտահայտում են իրավունքի սուբյեկտի կամքը, որի հետևանքով այդ մարմինների գործողությունները դիտվում են որպես իրավաբանական անձի գործողություններ:

Հարկ ենք համարում նշել, որ իրավաբանական անձի մարմինը հանդես չի գալիս որպես քաղաքացիական իրավահարաբերությունների ինքնուրույն սուբյեկտ, այլ որպես բոլոր տեսակի իրավահարաբերությունների իրական սուբյեկտ է իրավաբանական անձը²³, իսկ նրա կառավարման մարմինները, ինչպես արդեն նշվեց, կարող են լինել կորպորատիվ կառավարման սուբյեկտ:

Նման իրավիճակում կարելի է հանգել այն եզրակացության, որ եթե իրավաբանական անձի մարմինն իրավունքի ինքնուրույն սուբյեկտ չէ, այլ իրավաբանական անձի բաղկացուցիչ մաս է կամ առանձնացված կառուցվածքային ստորաբաժանում, ապա չի կարող համարվել ներկայացուցիչ: Այս խնդիրն ունի ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական կարևոր նշանակություն:

Իրավաբանական անձի մարմինները նրա ներկայացուցիչների թվին դասելու հարցում տեսաբանների մոտ միասնական կարծիքը բացակայում է: Որոշ հեղինակներ իրավաբանական անձի միանձնյա գործադիր մարմինը դիտում են որպես ընկերության բաղկացուցիչ մաս, իսկ հեղինակների մեկ այլ խումբ ենթադրում է, որ, օրինակ, միանձնյա գործադիր մարմինը նրա ներկայացուցիչն է:

Դեռ 1950-60-ական թվականներին իրավաբանական գրականության մեջ ակտիվ բանավեճ էր ընթանում իրավաբանական անձի մարմինը որպես նրա ներկայացուցիչ ճանաչելու հնարավորության վերաբերյալ²⁴: Այսպես, որոշ հեղինակներ գտնում են, որ իրավաբանական անձի մարմին՝ իր ղեկավարած ձեռնարկության անունից հանդես գալն էականորեն տարբերվում է ներկայացուցչի գործունեությունից²⁵: Առկա այլ տեսակետի հա-

²² Տե՛ս **Мейер Д. И.** Русское гражданское право. Ч. 2. М., 1997, էջ 126, **Трубецкой Е. Н.** Энциклопедия права. СПб., 1998, էջ 145 և այլն:

²³ Տե՛ս **Черепихин Б. Б.** Волеобразование и волеизъявление юридического лица // «Труды по гражданскому праву». М., 2001, էջ 36:

²⁴ Տե՛ս **Иоффе О. С.** Советское гражданское право. Л., 1958, էջ 160, **Новицкий И. Б.** Советское гражданское право. В 2 т. Т. 1. М., 1959, էջ 189:

²⁵ Տե՛ս **Черепихин Б. Б.** նշվ. աշխ., էջ 479, **Грибанов В. П., Корнеев С. М.** Советское гражданское право. М., 1961, էջ 209:

մածայն՝ իրավաբանական անձի մարմինը նրա օրինական ներկայացուցիչն է. «Օրինական ներկայացուցչության տարատեսակ է, այսպես կոչված, «կանոնադրային» ներկայացուցչությունը, երբ կանոնադրության ուժով իրավաբանական անձը կամ որոշակի պաշտոն զբաղեցնող ղեկավար աշխատակիցն օժտված է իրավաբանական անձի կամ քաղաքացու անունից հանդես գալու լիազորությամբ»²⁶:

Բ. Բ. Չերեպախինը գտնում էր, որ «որևէ դեպքում չի կարելի ասել, որ մարմինը ներկայացուցչություն է իրականացնում իրավաբանական անձի անունից: Իրավաբանական անձի ներկայացուցիչներ են իրավաբանական անձի մարմնի կողմից լիազորված (կամավոր ներկայացուցչություն) կամ օրենքի ուժով համապատասխան լիազորություններով օժտված (պարտադիր ներկայացուցչություն) անձինք (քաղաքացիները կամ իրավաբանական անձինք)»²⁷: Նույն կարծիքին էին Վ. Պ. Գրիբանովը և Ս. Ս. Կորնեևը²⁸: Իսկ, օրինակ, Օ. Ա. Կրասավչիկովը գտնում էր՝ քանի որ ներկայացուցչի կնքած գործարքների իրավական հետևանքները ծագում են անմիջականորեն ներկայացվողի համար, ապա իրավաբանական անձի մարմնի (տնօրենի, վարչության նախագահի) կողմից գործարք կնքելը չի կարելի համարել ներկայացուցչություն: Իրավաբանական անձի մարմինը ներկայացուցիչ չէ, այլ իրականացնում է կանոնադրությամբ իրեն վերապահված իրավունքներն ու պարտականությունները: Մարմնի գործողությունները իրավաբանական անձի գործողություններ են²⁹:

Սակայն գրականության մեջ առկա է նաև հակառակ տեսակետը: Այսպես, Ի. Վ. Շերեշևսկին իրավաբանական անձի մարմինը համարում էր նրա օրինական ներկայացուցիչը³⁰: Նման կարծիքի էր հակված նաև Ս. Ն. Բրատուսը, որն իրավաբանական անձի մարմինները դիտում էր որպես նրանց կանոնադրային ներկայացուցիչներ³¹: Ս. Ն. Բրատուսը հետագայում ընդունեց, որ մարմնի գործողությունները իրավաբանական անձի գործողություններ են, քանի որ նրա կամքի ձևավորումը և իրականացումն արտացոլված են այդ մարմնի՝ կանոնադրությամբ կամ կանոնակարգով նախատեսված լիազորությունների մեջ³²: Ս. Ն. Լանդկոֆը կանոնադրական ներկայացուցչություն էր համարում մարմնի կողմից իրավաբանական անձի անունից հանդես գալը³³: Այդ տեսակետն էր զարգացնում Դ. Մ. Չեչոտը, որը, մարմինները համարելով իրավաբանական անձի օրինական ներկայացուցիչներ, սխալ էր համարում իրավաբանական անձի մարմնին՝ ի դեմս դրա ղեկավարի, իրավաբանական անձի հետ նույնացնելը³⁴:

Անհրաժեշտ է նշել, որ այն հարցը, թե արդյոք ընկերության տնօրենը նրա ներկայացուցիչն է, գոյություն ունի ոչ միայն մասնավոր-իրավական,

²⁶ "Советское гражданское право". В 2 ч. Ч. 1. М., 1986, с. 232.

²⁷ Черепухин Б. Б. Указ. соч. М., 2001, с. 134.

²⁸ Տե՛ս Գրիբանով Վ. Պ., Կորնեև Ս. Մ., նշվ. աշխ., էջ 209:

²⁹ Տե՛ս Կրասավչիկով Օ. Ա. Советское гражданское право. М., 1968, էջ 275-276:

³⁰ Տե՛ս Шерешевский И. В. Представительство (Поручение и доверенность). М., 1925, էջ 165:

³¹ Տե՛ս "Гражданское право": Учебник. В 2 т. Т. 1. М., 1944, էջ 201:

³² Տե՛ս Братусь С. Н. Субъекты гражданского права. М., 1950, էջ 98:

³³ Տե՛ս Ландкоф С. Н. Основы гражданского права. Киев, 1948, էջ 132:

³⁴ Տե՛ս Чечот Д. М. Участники гражданского процесса. М., 1960, էջ 157:

այլ նաև հանրային-իրավական կարգավորման շրջանակներում:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին»³⁵ ՀՀ օրենքի 23 հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված է, որ վարչական վարույթում որպես մասնակիցների ներկայացուցիչներ կարող են հանդես գալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված կարգով լիազորված անձինք: Հաշվի առնելով, որ միանձնյա գործադիր մարմինն ընկերության անունից գործում է առանց լիազորագրի, ուստի վարչական վարույթում կազմակերպության ղեկավարը չի կարող ճանաչվել որպես նրա լիազոր ներկայացուցիչ: Հետևաբար, միանձնյա գործադիր մարմինը, «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, դասվում է կազմակերպության օրինական ներկայացուցիչների շարքը:

Այս հարցի վերաբերյալ դատական պրակտիկան ևս միանշանակ պատասխան չի տալիս: Օրինակ՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը թիվ 3-192 ՎԴ 2008 թ. քաղաքացիական գործով³⁶ «Հիդրոմասնագետշին» ՓԲԸ լուծարային հանձնաժողովի նախագահ Հ. Սիմոնյանի կողմից լուծարվող ընկերության պահանջի զիջման մասին ինքն իր հետ կնքած պայմանագիրը ճանաչել է անվավեր այն պատճառաբանությամբ, որ իրավաբանական անձի կառավարման մարմնի ղեկավարը ներկայացուցիչ է, հետևաբար՝ ՀՀ քաղ. օր.-ի 318 հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ ներկայացուցիչը չի կարող ներկայացվողի անունից գործարքներ կնքել անձամբ իր հետ, չի կարող գործարք կնքել մեկ այլ անձի հետ, որի ներկայացուցիչն է միաժամանակ: Նշված գործի վերլուծությունից կարելի է պնդել, որ վճռաբեկ դատարանը իրավաբանական անձի մարմինը դիտում է որպես նրա ներկայացուցիչ և այդ հարաբերությունների նկատմամբ կիրառում է ներկայացուցչության դրույթը, ինչը մեր կողմից ընդունելի չէ: Նման իրավիճակում, օրինակ, հարց է ծագում, թե բաժնետոմսերի ձեռքբերման պարագայում դրանք վաճառող կամ գնող ընկերության գործադիր մարմնի ղեկավարը ինչպես պետք է կնքի այդ պայմանագիրը:

ՌԴ դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այստեղ ևս այս հարցի պատասխանը միանշանակ տրված չէ: Օրինակ՝ ՌԴ բարձրագույն արբիտրաժային դատարանի (այսուհետ՝ ԲԱԴ) նախագահության 1998 թվականի ապրիլի 21-ի № 33 տեղեկատվական նամակում³⁷, ՌԴ ԲԱԴ-ի նախագահության 1998 թվականի հունվարի 27-ի № 7035/97 որոշմամբ³⁸, ՌԴ ԲԱԴ-ի նախագահության 2000 թվականի սեպտեմբերի 5-ի № 0384/00 որոշմամբ³⁹ միանձնյա գործադիր մարմինը դիտվում է որպես իրավաբանական անձի ներկայացուցիչ: Մասնավորապես, ՌԴ ԲԱԴ-ի նախագահության թիվ 7035/97 որոշմամբ բաժնետիրական ընկերության բաժնետոմսերի առուվաճառքի պայմանագիրը ճանաչվել է առջինը գործարք այն հիմքով, որ նշված պայմանագիրը կնքվել է ՌԴ քաղ. օր.-ի 182 հոդվածի պահանջների խախտմամբ, համաձայն որի՝ ներկայացուցիչը չի կարող

³⁵ ՀՀ ՊՏ 2004/18 (317), 31.03.04:

³⁶ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.03.2102 թվականի թիվ 3-192 ՎԴ 2008 թ. քաղաքացիական գործով կայացված որոշումը:

³⁷ Տե՛ս "Вестник ВАС", 1998, № 6:

³⁸ Տե՛ս նույն տեղը, № 5:

³⁹ Տե՛ս նույն տեղը, 2000, № 4:

կնքել գործարքներ ներկայացվողի անունից այլ անձի հետ, որի ներկայացուցիչն է ինքը: Սույն գործով հայցվորի անունից լիազորագրի հիման վրա առուվաճառքի պայմանագիր ստորագրած անձը միաժամանակ նաև պատասխանողի ներկայացուցիչն էր՝ զբաղեցնելով «Կիրովյան անվադողերի գործարան» ԲԲԸ-ի գլխավոր տնօրենի պաշտոնը, այդ իսկ պատճառով չէր կարող վաճառողի օրինական ներկայացուցիչը լինել: ՌԴ ԲԱԴ-ի նախագահության 1999 թվականի փետրվարի 9-ի № 6164/98⁴⁰, 2002 թվականի հոկտեմբերի 8-ի № 6113/02⁴¹, 2000 թվականի մայիսի 30-ի № 9507/99⁴², 2002 թվականի հոկտեմբերի 8-ի № 6112/02⁴³ որոշումները, ընդհակառակը, հենվելով ՌԴ քաղ. օր.-ի 53 հոդվածի վրա, սահմանում են, որ իրավաբանական անձի մարմինները, որոնց շարքին է դասվում նաև ղեկավարը, չեն կարող դիտվել որպես քաղաքացիական իրավահարաբերության ինքնուրույն սուբյեկտներ և իրավաբանական անձի մաս են, այսինքն՝ իրավաբանական անձի մարմինը վերջինիս ներկայացուցիչը չէ, ուստի մարմնի կողմից լիազորությունների զերազանցմամբ կնքված գործարքի դեպքում ՌԴ քաղ. օր.-ի 183 հոդվածի 1-ին կետը կիրառելի չէ: Այս խնդիրն ավելի արդիական է մեկ անձից կազմված ընկերությունների պարագայում:

Նման տարատեսակ մեկնաբանությունների հնարավորություն է ընձեռում նաև «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 88 հոդվածի 3-րդ կետի «բ» ենթակետը, համաձայն որի՝ ընկերության տնօրենը ներկայացնում է Ընկերությունը ՀՀ-ում և արտասահմանում, իսկ «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 43 հոդվածի 3-րդ կետի «ա» ենթակետը սահմանում է, որ ընկերության գործադիր մարմինը՝ առանց լիազորագրի գործում է ընկերության անունից, այդ թվում՝ ներկայացնում է նրա շահերը և կնքում գործարքներ:

Գտնում ենք, որ իրավաբանական անձի գործադիր մարմինը իրավաբանական անձի կառավարման մարմին է, որն օրենքի ուժով արտահայտում է իրավաբանական անձի կամահայտնությունը, օժտված է նրա անունից ներկայացուցչություն իրականացնելու լիազորություններով, հետևաբար՝ գործադիր մարմնի ղեկավարը դասական առումով չի կարող դիտվել որպես իրավաբանական անձի ներկայացուցիչ, և այդ հարաբերությունների նկատմամբ ներկայացուցչության կանոնները ամբողջությամբ կիրառելի չեն: Առաջարկում ենք, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքում և «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքում ընկերության միաձնյա գործադիր մարմնի իրավական էության կոնկրետացման մասով կատարել համապատասխան փոփոխություններ ու լրացումներ, ինչը հնարավորություն կընձեռի վերը նկարագրված իրավիճակներում համադրել կորպորացիայի և ղեկավար մարմիններում աշխատող անձանց շահերը, սահմանել նման իրավիճակներում գործարքներ կնքելու նոր ընթացակարգեր և կանոններ: Մասնավորապես, ՀՀ քաղաքա-

⁴⁰ Տե՛ս նույն տեղը, 1999, № 8 :

⁴¹ Տե՛ս նույն տեղը, 2002, № 9:

⁴² Տե՛ս նույն տեղը, 2000, № 4:

⁴³ Տե՛ս նույն տեղը, 2002, № 9:

ցիական օրենսգրքի 318 հոդվածի 3-րդ կետը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ նոր նախադասությամբ. «Միանձնյա գործադիր մարմնի կողմից ընկերության անունից կնքված գործարքների նկատմամբ ներկայացուցչի կնքած գործարքներին վերաբերող կանոնները կիրառելի չեն»: Բացի այդ, սույն առաջարկի տրամաբանության սահմաններում համապատասխան փոփոխություններ կատարել կորպորացիաների տարբեր կազմակերպարավական ձևերը կարգավորող օրենքներում:

Այսպիսով, կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձի մարմինները մեկ կամ մի քանի անձանց կողմից ներկայացվող իրավաբանական անձի բաղկացուցիչ մասեր են, որոնք օրենքով և(կամ) կանոնադրությամբ իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում ձևավորում և արտահայտում են իրավաբանական անձի կամքը՝ դրանով իսկ ապահովելով նրա իրավասուբյեկտությունը: Իսկ կորպորացիայի կամքի ձևավորումը և արտահայտությունը իրականացվում են համապատասխան մարմինների կողմից հատուկ ակտերի ընդունմամբ⁴⁴:

ВАГРАМ АВЕТИСЯН – *Общая характеристика корпоративного управления.* – Корпоративное управление – важный элемент, способствующий экономическому росту и укрепляющий доверие инвесторов. Правильно выбранная модель управления повышает конкурентоспособность корпораций, эффективность их экономической деятельности, привлекает инвестиции, защищает интересы компании и заинтересованных лиц.

В статье подчёркивается значение корпоративных правоотношений, разбираются вопросы, связанные с принципом корпоративного управления, и даётся понятие об органах корпорации и моделях управления.

VAHRAM AVETISYAN – *General Characteristics of Corporate Governance.* – Currently, corporate governance is an important element for increasing the efficiency of economic growth and the strengthening of investors' trust. Effective and well-chosen corporate governance model allows corporations to improve their competitiveness, economic performance efficiency, investments and protection of the interests of the company and other stakeholders.

Considering the importance of corporate governance in the corporate legal relationship the author discusses issues related to the principle of corporate governance, the concept of the corporation bodies and management models.

⁴⁴ Տե՛ս "Корпоративное право", под ред. И. С. Шиткина, М., 2007, тз 282: